

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 407

Jabłko niezgody. Regionalne wyzwania współczesnej gospodarki światowej

Redaktorzy naukowci
Bogusława Drelich-Skulska
Małgorzata Domiter
Wawrzyniec Michalczyk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Jadwiga Marcinek
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Beata Mazur
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-544-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
53-345 Wrocław, ul. Komandorska 118/120
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	9
------------	---

Część 1. Europa w obliczu wyzwań współczesnej gospodarki światowej

Jerzy Rymarczyk: Unia bankowa – zabezpieczenie przed kryzysami?.....	13
Maciej Walkowski: Założenia, cele i kontrowersje związane z planowaną realizacją europejskiej inicjatywy pobudzenia inwestycji strategicznych, zwanej Planem Junckera.....	23
Edward Molendowski, Łukasz Klimczak: Porozumienie CEFTA-2006 – jego znaczenie dla rozwoju handlu wzajemnego krajów Bałkanów Zachodnich.....	39
Jowita Świerczyńska: Współpraca celna w obszarze bezpieczeństwa i ochrony unijnego rynku.....	51
Magdalena Nawrot: Analiza realizacji kryteriów konwergencji przez Słowację w latach 2004-2014. Wnioski dla Polski.....	64
Franciszek Adamczuk: Przestrzenne i organizacyjne aspekty rozwoju pogranicza polsko-czeskiego.....	76
Magdalena Rosińska-Bukowska: Rola korporacji transnarodowych w procesie budowania wspólnego stanowiska państw UE wobec Rosji.....	86
Rafał Szymanowski: Niemcy jako koordynowana gospodarka rynkowa. Wymiary transformacji i perspektywy rozwoju.....	98
Magdalena Ziętek: Ważniejsze determinanty rozwoju eurologistyki w euroregionach.....	109
Magdalena Rosińska-Bukowska, Ewa Klima: Audyt miejski – znaczenie dla rozwoju miast w Unii Europejskiej.....	120
Marzena Anna Weresa: Rozwój technologicznych systemów innowacji w gospodarce światowej na przykładzie technologii informacyjno-telekomunikacyjnych (ICT).....	132

Część 2. Dylematy rozwoju gospodarczego w Azji

Sebastian Bobowski: Megaregionalne projekty handlowe TPP i RCEP w budowie. W co gra Japonia przy dwóch stołach negocjacyjnych?.....	147
Paweł Pasierbiak: Preferencyjne porozumienia handlowe w zagranicznej polityce ekonomicznej Japonii.....	159

Bogusława Drelich-Skulska: Zróżnicowanie polityki klastrowej w krajach azjatyckich na przykładzie Japonii i Indii	169
Szymon Mazurek: Wsparcie eksportowe klastrów ICT w Indiach.....	182
Anna Wróbel: Multilateralizm <i>versus</i> bilateralizm w polityce handlowej Chin.....	192
Zbigniew Wiktor: Gospodarka i polityka Chin w latach 2013-2014.....	202
Marta Ostrowska: Chiński vs. indyjski model rozwoju – efekty i bariery.....	215
Kazimierz Starzyk: Pozaeuropejskie gospodarki odporne transformacji rynkowej. Przypadek Korei Północnej.....	227
Małgorzata Barbara Fronczek: Zmiana pozycji rozwijających się krajów Azji Wschodniej w międzynarodowym handlu nowoczesnymi produktami	240
Przemysław Skulski: Pozycja państw Bliskiego Wschodu na międzynarodowym rynku broni na początku XXI wieku	252

Część 3. Pozycja Polski wobec regionalnych wyzwań rozwoju gospodarczego

Wawrzyniec Michalczyk: Znaczenie wymiany wewnątrzgałęziowej w polskim handlu zagranicznym w latach 2009-2013 na tle wybranych krajów Unii Europejskiej.....	269
Bartosz Michalski: Konsekwencje członkostwa w Unii Europejskiej dla polsko-niemieckiej wymiany handlowej dobrami <i>mid-tech</i> i <i>high-tech</i>	284
Joanna Michalczyk: Wpływ powiązań regionalnych i globalnych na sytuację w polskim handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi.....	298
Anna Odrobina: Polska jako lokalizacja działalności badawczo-rozwojowej korporacji transnarodowych	316
Karolina Pawlak: Polsko-rosyjski handel produktami rolno-spożywczymi po akcesji Polski do Unii Europejskiej.....	327
Marek Wróblewski: Instrumenty wsparcia eksportu polskich przedsiębiorstw – aktualne tendencje i problemy	341
Agnieszka Majka: Taksonomiczna analiza zróżnicowania poziomu życia w Polsce.....	354
Patrycja Krawczyk: Szanse i zagrożenia dla jednostek samorządu terytorialnego w Polsce w kontekście nowej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020.....	364
Zbigniew Bentyn: Przemiany uwarunkowań logistycznych w Polsce jako efekt integracji z krajami Unii Europejskiej.....	375

Summaries

Part 1. Europe in the face of modern global economy challenges

Jerzy Rymarczyk: Banking union – protection against crisis?.....	13
Maciej Walkowski: Assumptions, goals and controversies associated with the planned implementation of a European initiative to stimulate strategic investments known as the Juncker Plan.....	23
Edward Molendowski, Łukasz Klimczak: Central European Free Trade Agreement CEFTA-2006 – its importance for the development of mutual trade of the Western Balkans countries.....	39
Jowita Świerczyńska: Customs cooperation in the area of security and protection of the EU market	51
Magdalena Nawrot: Analysis of convergence criteria fulfillment by Slovakia in the period 2004-2014. Lessons for Poland	64
Franciszek Adamczuk: Spatial and organizational aspects of the Polish-Czech borderland development	76
Magdalena Rosińska-Bukowska: The role of transnational corporations in the process of building the EU common position to Russia.....	86
Rafał Szymanowski: Germany as a coordinated market economy. Dimensions of change and prospects for the future.....	98
Magdalena Ziętek: Significant determinants of the development of the Eurologistics in Euroregions.....	109
Magdalena Rosińska-Bukowska, Ewa Klima: Urban audit – importance for the European Union cities development.....	120
Marzenna Anna Weresa: The development of technological innovation systems in the world economy: the case if ICT.....	132

Part 2. Dilemmas of economic development of Asia

Sebastian Bobowski: Megaregional trade projects of TPP and RCEP in progress. What is the name of the Japan's game by two negotiation tables?	147
Paweł Pasierbiak: Preferential trade agreements in the foreign economic policy of Japan.....	159
Bogusława Drelich-Skulska: The diversity of cluster policy in Asian countries on the example of Japan and India.....	169
Szymon Mazurek: Export support for ICT clusters in India.....	182
Anna Wróbel: Multilateralism versus bilateralism in China's trade policy....	192
Zbigniew Wiktor: The economy and politics in China in 2013-2014	202
Marta Ostrowska: Chinese vs. Indian development model – effects and barriers.....	215

Kazimierz Starzyk: Non-European economies opposing market transformation. The case of North Korea.....	227
Małgorzata Barbara Fronczek: The change in the position of developing countries of Eastern Asia in the international trade of high-tech products.	240
Przemysław Skulski: Countries of the Middle East and their position on the international arms market at the beginning of the XXI century	252

Part 3. Position of Poland with regard to regional challenges of economic development

Wawrzyniec Michalczyk: The importance of intra-industry exchange in Polish foreign trade in the years 2009-2013 against the background of selected European Union member states	269
Bartosz Michalski: Consequences of the membership in the European Union for Polish-German trade in mid-tech and high-tech goods.....	284
Joanna Michalczyk: The impact of regional and global connections on the situation in Polish foreign trade of agri-food products.....	298
Anna Odrobina: Poland as a location of the R&D activities of Transnational Corporations	316
Karolina Pawlak: Polish-Russian trade in agri-food products after Poland's accession to the European Union.....	327
Marek Wróblewski: Instruments supporting export of Polish enterprises – current trends and problems.....	341
Agnieszka Majka: Taxonomic analysis of the diversity of the standard of living in Poland.....	354
Patrycja Krawczyk: Opportunities and threats to local government units in the aspect of the new financial perspective of the European Union 2014-2020	364
Zbigniew Bentyń: Changes of logistics performance in Poland as a result of integration with the European Union states.....	375

Joanna Michalczyk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

e-mail: joanna.michalczyk@ue.wroc.pl

WPLYW POWIĄZAŃ REGIONALNYCH I GLOBALNYCH NA SYTUACJĘ W POLSKIM HANDLU ZAGRANICZNYM PRODUKTAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI

THE IMPACT OF REGIONAL AND GLOBAL CONNECTIONS ON THE SITUATION IN POLISH FOREIGN TRADE OF AGRI-FOOD PRODUCTS

DOI: 10.15611/pn.2015.407.24

Streszczenie: Integracja Polski z Unią Europejską wpłynęła znacząco na rozwój krajowego sektora rolno-spożywczego, w tym na jego obroty z zagranicą. Wskazuje na to postępująca koncentracja współpracy handlowej w ramach ugrupowania. Wielkość i profil produkcyjny omawianego sektora zdeterminowane są w szczególności regulacjami Wspólnej Polityki Rolnej. Można również wskazać trendy i zjawiska o zasięgu ogólnoswiatowym, także oddziałujące na produkcję żywności i jej dostawy zagraniczne. Są nimi m.in. dodatni przyrost ludności na świecie, zmieniające się preferencje konsumentów czy poprawa standardu życia w wielu krajach. Celem publikacji jest zobrazowanie wymiany handlowej Polski produktami rolno-spożywczymi poprzez ukazanie kierunków przepływów towarowych, struktury asortymentowej oraz najważniejszych partnerów handlowych. Wskazane zostaną również wiodące determinanty przemian dokonujących się w handlu. W opracowaniu wykorzystano metodę opisową, analizę literatury i wnioskowanie statystyczne.

Słowa kluczowe: regionalizacja, globalizacja, handel zagraniczny, produkty rolno-spożywcze.

Summary: Poland's integration with the European Union contributed significantly to the development of the domestic agri-food sector, including its foreign trade. This is indicated by the progressive concentration of commercial cooperation within the Community. The size and production profile of the sector are determined, in particular, by the regulations of the Common Agricultural Policy. One can also point to trends and phenomena of global range, which also affect the production of food and its foreign sales. These include among others positive growth in world population, changing consumer preferences or improvement of living standards in many countries. The aim of the publication is to illustrate foreign trade of Polish agri-food products by showing directions of commodity flows, product structure and the most important trading partners. Leading determinants of changes taking place in the trade are also indicated. The study uses a descriptive method, an analysis of the literature and statistical inference.

Keywords: regionalisation, globalisation, foreign trade, agri-food products.

1. Wstęp

Rozwój polskiego sektora rolno-spożywczego, a w szczególności jego wymiana z zagranicą, są w dużej mierze podyktowane członkostwem w strukturach europejskich. Jednak w miarę postępującej globalizacji, z którą się wiąże otwieranie na gospodarkę światową, zjawiska i trendy ogólnoświatowe wydają się także istotnie ukierunkowywać wielkość obrotów, strukturę towarową oraz dobór partnerów handlowych. Niewątpliwie, wiodącą determinantą sytuacji w obrotach zagranicznych omawianego sektora są rozwiązania przyjęte w ramach unijnej polityki rolnej na lata 2007-2013, a także zmodyfikowane na kolejny okres programowy 2014-2020. Przyczyniły się one nie tylko do istotnych przyrostów wartości wywozu i przywozu żywności, ale również do poprawy jej jakości i ciągłego poszerzania asortymentu. Jak się wydaje, szczególnie wkład wniosły unijne programy wspierające producentów działających w ramach systemów jakości żywności, systemy wspierające działania informacyjne i promocyjne (w ramach mechanizmów tzw. małej i dużej promocji) oraz zachęcające do tworzenia grup producenckich. Obok rozwiązań wspólnotowych czynnikami wpływającymi na kierunki rozwoju stosunków handlowych Polski są zjawiska i trendy o zasięgu globalnym. Wśród nich szczególne miejsce zajmuje wzrost cen żywności w latach 2006-2011 i eskalacja problematyki bezpieczeństwa żywnościowego. Inne, równie ważne, dotyczą m.in. sfery demograficznej, ekonomicznej, społeczno-kulturowej i przyrodniczej. Dodatkowo, na tle tych i innych zjawisk równolegle rozwiązywana jest bardzo ważna i wysoce złożona, zarówno dla państw UE, jak i pozostałych, problematyka zrównoważonego rozwoju, w tym i w rolnictwie, która również oddziałuje na profil działalności wytwórczej i kierunki zbytu polskich producentów rolno-spożywczych.

Celem artykułu jest zobrazowanie wymiany handlowej Polski produktami rolno-spożywczymi poprzez ukazanie strumieni przepływów, struktury asortymentowej oraz najważniejszych partnerów handlowych. Wskazane zostaną również wiodące determinanty przemian dokonujących się w handlu. W opracowaniu wykorzystano metodę opisową, analizę literatury i wnioskowanie statystyczne. Jako okres badawczy, uwzględniający dostępność danych, przyjęto lata 2004-2013.

2. Trendy w polskim handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi

2.1. Wielkość obrotów handlowych

Przyłączenie Polski do struktur europejskich istotnie zintensyfikowało wymianę w obszarze produktów rolno-spożywczych. Wskazuje na to odnotowany w latach 2004-2013 ponad trzykrotny wzrost wartości całkowitego eksportu: z blisko 24 mld zł do ponad 85 mld zł. Podobnie było z importem; jego wartość wzrosła również trzykrotnie: z ok. 20 mld zł do blisko 60 mld zł. W efekcie wartość salda obrotów hand-

lowych zwiększyła się z ok. 4 mld zł do prawie 26 mld zł. Na uwagę zasługują stosunkowo wysokie roczne realne przyrosty wartości eksportu oraz importu – na poziomie ok. 10-20%. Wyjątkiem był rok 2008, kiedy to na skutek globalnego kryzysu eksport wyraźnie spowolnił i w efekcie saldo wymiany krajowego sektora było najniższe i wyniosło niespełna 5 mld zł (tab. 1).

Od momentu akcesji do struktur europejskich udział państw członkowskich w polskim eksporcie żywności zdecydowanie się umacniał i osiągnął w 2008 r. najwyższy pułap, tj. 82%. W kolejnych latach zaobserwowano rozluźnienie współpracy z tą grupą krajów, co skutkowało zmniejszeniem się ich udziału do poziomu ok. 79%. W imporcie można było zaobserwować także postępującą koncentrację współpracy z państwami Unii, których udział po 2008 r. zatrzymał się na poziomie 70%. Ponadto wysoce dodatnie wartości salda polskich obrotów z UE w całym okresie badawczym (wyraźnie rosnące do 2006 r.) ustabilizowały się do 2011 r., by w 2013 r. przyjąć rekordowy wynik, tj. ponad 25 mld zł. Dodatkowy, choć nieznaczny wpływ na jego wzrost w 2013 r. miała akcesja Chorwacji do ugrupowania.

Tabela 1. Handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w latach 2004-2013 (w mln PLN)

Rok	Ogółem			Handel z UE					Handel poza UE		
	eksport	import	saldo	eksport		import		saldo	eksport	import	saldo
				mln PLN	udział	mln PLN	udział				
2004 ^a	23 805,0	20 045,9	3 759,1	13 461,4	56,5%	10 650,4	53,1%	2 811,1	10 343,6	9 395,5	948,0
				17 143,1	72,0%	12 527,4	62,5%	4 615,6	6 661,9	7 518,5	-856,5
2005	28 914,8	22 153,3	6 761,5	21 395,0	74,0%	14 012,4	63,3%	7 382,6	7 519,8	8 140,9	-621,1
2006 ^b	33 545,9	25 333,2	8 212,7	25 660,9	76,5%	15 919,3	62,8%	9 741,6	7 885,0	9 413,9	-1 528,9
				26 256,9	78,3%	16 125,7	63,7%	10 131,2	7 289,0	9 207,5	-1 918,5
2007	38 277,8	30 618,7	7 659,1	30 773,9	80,4%	20 590,3	67,2%	10 183,6	7 503,9	10 028,4	-2 524,5
2008	40 822,9	35 929,8	4 893,1	33 340,9	81,7%	25 309,0	70,4%	8 031,9	7 482,0	10 620,8	-3 138,8
2009	49 616,6	40 094,1	9 522,5	40 170,3	81,0%	28 101,5	70,1%	12 068,8	9 446,3	11 992,6	-2 546,3
2010	53 979,7	43 646,5	10 333,2	42 766,2	79,2%	29 919,6	68,5%	12 846,6	11 213,5	13 726,9	-2 513,4
2011	62 414,4	51 651,9	10 762,5	49 070,9	78,6%	36 344,9	70,4%	12 726,1	13 343,5	15 307,0	-1 963,6
2012	75 175,5	57 011,4	18 164,1	57 606,5	76,6%	38 878,7	68,2%	18 727,9	17 569,0	18 132,8	-563,8
				66 872,1	78,3%	41 737,8	69,8%	25 134,2	18 530,9	18 065,9	465,1
2013 ^c	85 403,0	59 803,7	25 599,3	67 256,5	78,8%	41 794,5	69,9%	25 462,0	18 146,5	18 009,2	137,3
				66 872,1	78,3%	41 737,8	69,8%	25 134,2	18 530,9	18 065,9	465,1

^a Dane dla roku 2004 podano w dwóch wariantach: wyżej dla 15 krajów członkowskich UE, niżej – dla 25; ^b Dane dla roku 2006 podano w dwóch wariantach: wyżej dla 25 krajów członkowskich UE, niżej – dla 27; ^c Dane dla roku 2013 podano w dwóch wariantach: wyżej dla 27 krajów członkowskich UE, niżej – dla 28.

Źródło: obliczenia własne na podstawie [GUS 2014].

Jak już wspomniano, postępująca koncentracja współpracy z UE w latach 2004-2008 była efektem nie tylko kolejnych rozszerzeń ugrupowania (poszerzenia potencjalnego dla polskich producentów żywności rynku zbytu), ale również większej niż w przypadku państw trzecich dynamiki wymiany wewnątrz UE. Analizowany

wskaźnik dla wywozu był najwyższy w 2004 i wyniósł 145%. W następnych latach jego wartości były stopniowo niższe, ale do 2008 r. przyjmowały poziomy przekraczające wartości obliczone dla państw trzecich. Od 2009 r. tendencje w polskim eksporcie zmieniły się i dynamika sprzedaży poza rynek Wspólnoty przewyższała (poza rokiem 2013) dynamikę eksportu do państw członkowskich (roczne realne przyrosty wywozu poza granicę celną mieściły się w przedziale 15-30%). W efekcie udział państw ugrupowania w sprzedaży zagranicznej (choć nadal dominujący) zmniejszył się. Utrzymujące się w latach 2004-2012 ujemne saldo wymiany z państwami trzecimi było początkowo wynikiem kilkuletniej stagnacji w polskim eksporcie na te rynki oraz wyższej dynamiki przywozu niż wywozu. Od 2009 omawiane trendy uległy zmianie i dzięki wysokim przyrostom wywozu (na poziomie 15-30%) saldo wymiany poprawiało się, by w 2013 r. po raz pierwszy od wielu lat przyjąć wartość dodatnią. W tym roku również dynamika importu była po raz pierwszy od wielu lat ujemna (tab. 1 i 2).

Tabela 2. Realna dynamika eksportu i importu artykułów rolno-spożywczych w latach 2004-2013 (rok poprzedni = 100, deflator – średnioroczna stopa inflacji)

Rok	Dynamika eksportu			Dynamika importu		
	ogółem	do UE	poza UE	ogółem	z UE	spoza UE
2004	130,4	144,9	115,4	123,8	126,1	121,3
2005	119,0	122,2	110,6	108,2	109,6	106,1
2006	114,9	118,8	103,8	113,2	112,5	114,5
2007	111,3	114,3	100,4	117,9	124,6	106,3
2008	102,4	104,0	95,7	112,6	118,0	101,6
2009	117,4	116,4	122,0	107,8	107,3	109,1
2010	106,0	103,8	115,7	106,1	103,8	111,6
2011	110,9	110,0	114,1	113,5	116,5	106,9
2012	116,1	113,2	127,0	106,4	103,2	114,2
2013	112,6	115,0	104,5	104,0	106,4	98,7

Wartości dynamiki dla roku 2004 dotyczą przyrostów handlu z 15 krajami UE, dla lat 2005-2006 – z 25, dla lat 2007-2013 – z 27.

Źródło: obliczenia własne na podstawie [GUS 2014].

Dostrzegane w latach 2004-2013 zmiany w wartości i strukturze geograficznej polskiego handlu produktami sektora rolno-spożywczego są skutkiem pobudzenia handlu z krajami Unii na skutek akcesji do jej struktur, następnie chwilowego przyhamowania go, zarówno wewnątrz ugrupowania, jak i z krajami trzecimi, w wyniku globalnego kryzysu. Zaistniała redukcja wymiany z większością partnerów handlowych została jednak bardzo szybko zrekompensowana ponownym zacieśnieniem więzi handlowych w następnych latach. Wówczas rola państw trzecich stała się bardziej znacząca.

2.2. Struktura geograficzna

Przyglądając się kierunkom wymiany polskiego sektora rolno-spożywczego w latach 2004-2013, można wyróżnić 22 najważniejszych partnerów handlowych o ustabilizowanym łącznym udziale w polskim eksporcie na poziomie 82-84%. Z kolei w imporcie pozycja tych państw wzrosła w analizowanym okresie z 79% do ok. 84%.

Przodującym zarówno w sprzedaży, jak i zakupach rolno-spożywczych, partnerem są Niemcy. Ich udział w polskim eksporcie, ustabilizowany do 2008 r. na poziomie ok. 25%, w następnych latach nieco spadł – do 23%. W imporcie tendencja była odwrotna i odnotowano wzrost udziału tego kraju – z 15% w 2004 r. do ok. 23% w roku 2013. Na kolejnych miejscach w wywozie krajowych produktów sektora, z udziałami już zdecydowanie niższymi, uplasowały się: Wielka Brytania (6-7%), Czechy, Holandia, Włochy (5-6%), Francja (jej udział wzrósł z ok. 3% w pierwszych latach członkostwa do 6%) oraz Rosja (5-7%). Spośród państw trzecich na uwagę zasługuje także Białoruś, której udział w polskim eksporcie po 2009 r. zwiększył się z 0,6% w 2009 r. do ok. 1,5% w następnych latach. Rosnące znaczenie w polskim eksporcie mają również Chiny, choć na tle innych państw ich udział pozostaje marginalny (wzrost z 0,1% w 2004 r. do 0,8% w 2013 r.). Z kolei istotny spadek udziału w zakupach z Polski odnotowały USA – z 3% do 1,2% w badanym okresie (tab. 3).

Jeśli chodzi o import polskiego sektora rolno-spożywczego, to poza Niemcami (których udział wzrósł w badanym okresie z ok. 15% do ok. 23%) na uwagę zasługują również tacy dostawcy, jak Holandia i Hiszpania – z udziałami malejącymi odpowiednio z 10% do ok. 8% i z 7% do ok. 5%. Inne liczące się kraje to Argentyna (z udziałem 3-6%) oraz Czechy, Dania, Francja, Włochy i Norwegia (z udziałami na poziomie 3-5%). Spośród państw trzecich warto wskazać sukcesywnie malejący udział Chin (z blisko 4% do ok. 2%) oraz wzrost udziału Ukrainy (z 1% do blisko 4% w 2012 r.; zob. tab. 3).

Tabela 3. Udział handlu z najważniejszymi krajami w całkowitym handlu artykułami rolno-spożywczymi w latach 2004-2013 (w %)

Kraj	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Eksport										
Argentyna	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Austria	1,5	1,8	1,9	2,2	1,9	1,6	1,5	1,8	2,0	1,7
Belgia	2,3	1,9	1,6	1,9	2,1	2,1	2,2	2,3	1,7	1,8
Białoruś	1,8	1,7	1,6	0,8	0,9	0,6	1,2	1,6	1,7	1,4
Brazylia	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1
Chiny	0,1	0,2	0,3	0,2	0,1	0,2	0,2	0,3	0,4	0,8
Czechy	5,3	5,4	6,6	6,4	6,6	6,8	6,3	6,7	6,2	6,1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Dania	2,7	3,5	3,3	2,5	2,4	2,2	2,1	2,1	2,1	2,0
Francja	3,4	3,2	3,4	4,1	4,0	5,1	6,0	5,7	5,9	5,8
Hiszpania	1,4	2,1	1,8	1,7	1,6	2,3	1,9	1,6	1,8	1,9
Holandia	6,0	6,0	6,2	5,8	6,1	6,0	5,7	5,6	5,5	5,2
Litwa	2,5	2,2	2,8	3,4	3,7	2,7	2,3	2,4	2,1	2,0
Niemcy	25,6	25,4	24,5	25,4	24,6	22,8	22,8	22,8	21,9	23,1
Norwegia	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Rosja	7,7	7,1	5,1	4,5	4,2	4,9	5,6	5,3	5,9	6,2
Słowacja	1,8	2,4	2,5	2,5	2,9	2,8	3,1	3,0	3,3	3,5
Szwecja	1,6	1,5	1,3	1,4	1,5	1,5	1,7	1,7	1,9	1,8
Ukraina	2,7	2,2	2,1	2,5	3,6	2,8	2,6	2,3	2,8	2,2
USA	3,1	2,2	1,9	1,8	1,7	1,9	1,7	1,4	1,4	1,2
Węgry	3,2	4,2	4,3	3,8	4,1	3,8	3,5	3,2	2,7	2,6
Wlk. Brytania	5,8	5,6	6,3	7,4	7,0	6,9	7,0	6,8	7,4	7,6
Włochy	5,2	5,4	5,9	5,0	4,7	5,9	5,7	5,1	4,9	5,2
Razem	84,4	84,2	84,0	84,0	84,2	83,4	83,6	82,1	82,0	82,7
Import										
Argentyna	5,4	5,9	5,9	5,7	4,9	5,3	4,2	4,3	5,1	3,5
Austria	1,0	1,1	1,2	1,1	1,3	1,4	1,3	1,1	1,1	1,3
Belgia	2,0	1,8	1,7	1,9	2,1	2,6	2,4	2,8	3,2	3,3
Białoruś	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Brazylia	3,5	2,5	2,6	1,8	1,4	1,7	2,1	2,3	2,3	1,8
Chiny	3,8	3,3	3,0	3,0	3,0	2,9	2,8	2,5	2,2	1,9
Czechy	3,4	3,7	4,2	4,4	4,1	3,9	3,4	3,6	3,6	3,2
Dania	4,0	5,0	4,5	4,6	4,7	5,1	4,6	4,4	4,5	4,7
Francja	4,8	4,0	4,1	4,1	4,0	4,0	3,8	3,9	3,6	3,7
Hiszpania	7,4	6,2	6,0	6,1	6,0	5,8	5,4	5,2	5,1	5,4
Holandia	10,0	9,9	9,3	9,2	9,0	8,8	8,9	8,5	7,7	8,2
Litwa	0,5	0,7	0,8	1,2	1,3	0,8	1,0	1,3	1,5	1,8
Niemcy	14,7	16,3	16,6	18,6	21,5	22,3	21,7	23,3	22,6	22,6
Norwegia	2,9	3,3	3,8	3,1	2,4	3,6	4,7	3,5	3,6	4,4
Import										
Rosja	0,7	0,9	0,8	0,6	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6
Słowacja	1,4	1,4	1,6	1,7	1,6	1,9	2,0	2,1	2,3	2,0
Szwecja	1,0	0,9	1,0	1,0	1,5	0,7	0,9	0,8	0,9	1,2
Ukraina	1,1	1,0	1,6	1,5	2,1	1,6	1,9	2,9	3,8	2,4
USA	2,0	1,7	1,6	1,6	1,8	1,7	2,2	1,5	1,6	2,6
Węgry	2,8	2,2	2,3	2,7	2,4	1,9	1,9	2,2	2,3	2,1
Wlk. Brytania	1,8	1,9	1,8	2,1	2,5	2,7	2,8	3,1	2,7	2,8
Włochy	5,0	5,1	4,9	5,1	4,6	4,4	4,5	4,2	4,1	4,0
Razem	79,3	79,2	79,5	81,3	82,7	83,7	83,3	84,2	84,4	83,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie [GUS 2014].

Omawiając kierunki polskiego handlu zagranicznego analizowanego sektora, warto odnieść się do tempa przyrostu wymiany z poszczególnymi partnerami. Spośród państw mających największy udział w zakupach krajowych produktów warto wymienić Czechy, dla których wskaźnik realnej dynamiki eksportu był szczególnie wysoki w 2006 r. i wyniósł blisko 140%. Ponadto największe przyrosty w wywozie odnotowano jeszcze dla Włoch, Francji Rosji, na poziomie 140-150% w 2009 r. Warto dodać, że znaczne zwiększenie wywozu miało miejsce także wśród państw o mniejszym, a nawet symbolicznym znaczeniu dla polskich dostaw. Były to m.in. Hiszpania, dla której w latach 2004, 2005 i 2009 badany indeks wyniósł ok. 170-180%, czy Chiny, gdzie przekroczył on 150% w latach 2005, 2006, 2009, 2011, 2012 i 2013 (tab. 4).

Tabela 4. Realna dynamika eksportu i importu artykułów rolno-spożywczych według najważniejszych krajów w latach 2005-2013 (rok poprzedni = 100; deflator – średnioroczna stopa inflacji)

Kraj	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Eksport									
Argentyna	24,5	481,2	199,5	125,0	110,2	65,0	103,2	143,1	148,1
Austria	145,7	119,0	129,6	88,8	99,1	101,7	127,2	131,5	93,7
Belgia	96,4	99,0	131,9	114,0	115,6	110,8	114,7	84,4	120,7
Białoruś	108,5	113,2	52,8	115,7	85,8	193,7	155,1	120,9	94,3
Brazylia	159,4	103,4	125,2	141,9	63,5	143,2	61,7	248,5	87,5
Chiny	156,9	174,1	82,4	64,4	151,6	137,3	150,8	151,0	236,2
Czechy	121,4	138,3	109,3	104,3	121,4	98,3	118,4	107,9	109,6
Dania	151,3	108,2	87,0	95,5	109,1	101,0	112,4	112,4	111,2
Francja	111,9	124,5	134,5	97,8	152,2	124,1	104,6	121,4	111,1
Hiszpania	173,1	101,2	103,8	93,2	169,3	90,4	90,4	129,7	122,1
Holandia	120,0	117,4	105,2	107,1	115,6	99,8	110,3	113,2	106,3
Litwa	102,4	148,9	132,4	113,3	83,8	91,1	114,8	104,8	107,8
Niemcy	118,2	111,0	115,0	99,2	108,9	106,1	110,6	111,7	118,7
Norwegia	98,6	119,1	137,3	98,9	117,9	94,6	111,6	108,0	136,7
Rosja	108,8	81,9	99,3	94,9	138,0	120,2	105,1	129,5	117,8
Słowacja	152,9	122,2	110,8	119,7	113,1	116,6	106,4	128,1	120,7
Szwecja	109,3	103,8	115,1	112,2	113,1	120,5	114,3	124,5	109,4
Ukraina	94,8	109,2	134,7	148,1	90,8	100,1	98,2	139,1	90,6
USA	86,9	97,8	107,1	94,5	131,7	97,2	87,2	119,2	97,9
Węgry	154,6	120,0	97,1	109,6	111,1	97,8	99,5	100,4	108,3
Wlk. Brytania	115,0	130,6	129,5	97,7	115,7	106,9	108,8	125,8	114,8
Włochy	123,5	125,5	94,5	95,5	147,7	101,6	100,1	111,5	119,5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Import									
Argentyna	118,2	111,9	114,7	96,9	116,6	83,2	118,1	124,2	72,8
Austria	119,9	118,1	110,9	126,0	119,0	98,3	98,8	105,3	120,7
Belgia	97,3	106,8	130,1	127,4	134,1	99,1	131,8	120,5	105,9
Białoruś	146,3	168,6	144,9	38,1	210,6	68,5	163,4	89,9	101,8
Brazylia	76,6	117,4	82,6	89,4	130,2	130,7	122,8	105,7	81,6
Chiny	94,2	101,6	119,0	113,4	102,1	104,6	101,1	93,5	90,8
Czechy	119,4	127,4	122,7	105,7	103,5	92,0	119,1	107,6	90,6
Dania	135,2	103,1	120,7	113,9	116,4	97,5	107,7	107,7	109,4
Francja	88,8	116,7	117,0	112,3	106,3	101,7	114,5	99,0	106,1
Hiszpania	91,0	109,2	120,6	110,3	104,0	99,0	108,6	105,5	108,8
Holandia	107,7	105,7	116,7	110,2	106,1	106,4	109,0	96,6	110,0
Litwa	166,0	136,8	173,1	117,4	68,8	133,8	144,4	123,6	121,2
Niemcy	120,1	115,5	132,1	129,7	112,0	103,5	121,4	103,6	103,5
Norwegia	124,6	130,5	96,2	87,1	160,5	139,1	85,8	107,4	128,6
Rosja	140,4	92,2	96,6	82,6	89,4	113,0	137,2	113,2	124,1
Słowacja	110,5	127,8	121,7	104,8	130,8	112,3	118,9	116,5	89,1
Szwecja	105,6	119,5	117,5	172,4	48,5	144,2	99,3	112,7	142,5
Ukraina	97,2	187,5	108,0	162,0	81,3	125,6	172,2	137,8	67,5
USA	93,0	107,5	118,1	122,4	107,3	135,7	75,1	118,0	167,6
Węgry	85,3	116,7	138,2	99,0	86,3	106,5	130,4	111,6	93,4
Wlk. Brytania	113,5	107,9	136,0	134,5	118,1	110,7	123,0	93,0	109,1
Włochy	110,7	108,0	122,6	102,0	102,5	109,0	105,3	104,1	101,3

Źródło: obliczenia własne na podstawie [GUS 2014].

W imporcie wysokie wartości wskaźnika realnej dynamiki (tj. bliskie i powyżej 140%) wystąpiły wyłącznie wśród państw o umiarkowanym znaczeniu w dostawach do Polski. Były to w szczególności Ukraina (190%, 160%, 170% i 140% odpowiednio w latach 2006, 2008, 2011 i 2012) i Norwegia (160% i 140% odpowiednio w latach 2009 i 2010), a także Szwecja (ok. 170% w 2008 r. i ponad 140% w 2010 i 2013 r.) oraz Litwa (ok. 170% w latach 2005 i 2007 oraz ponad 140% w latach 2006 i 2011; zob. tab. 4).

2.3. Struktura towarowa

W latach 2004-2013 głównymi grupami produktów wysyłanych poza granicę kraju były: mięso i podroby jadalne (ich udział w całości wywozu w badanym okresie wzrósł z ok. 12% do blisko 17%), produkty mleczarskie (z nieznacznym spadkiem z poziomu 11-12% do 9-10%) oraz tytoń i przetworzone jego namiastki (ich udział wzrósł znacząco z ok. 2% do ok. 8%). Dla tych pozycji średni roczny wskaźnik re-

alnej dynamiki wyniósł odpowiednio 117%, 115% oraz 131%. Innymi istotnymi działami produktów w sprzedaży zagranicznej były owoce i warzywa (spadek udziału z ok. 8% do 5% dla warzyw i do 6% dla owoców) oraz liczne produkty przetworzone, w tym cukry i wyroby cukiernicze oraz przetwory owocowo-warzywne, dla których odnotowano zmniejszenie udziału – odpowiednio z ok. 5% do ok. 3% oraz z ponad 8% do ok. 5%. Pozostałe pozycje, których udział w całości struktury stanowił od 5% do 6%, to: przetwory rybne, kakao i przetwory z niego, przetwory ze zbóż oraz różne przetwory spożywcze. Ponadto na niezmiennym poziomie, tj. ok. 5%, plasowały się ryby i inne bezkręgowce. Obok przytoczonych zmian udziałów najważniejszych grup produktów w strukturze polskiego eksportu na uwagę zasługują jeszcze zboża (wzrost z 0,7% w 2004 do ponad 4% w 2013 r.) oraz zwierzęta żywe (spadek z 4,2% do 0,9% w badanym czasie) [GUS 2014]. Dla wszystkich wymienionych pozycji, z wyjątkiem zwierząt żywych, średni roczny wskaźnik realnej dynamiki eksportu mieścił się w granicach 106-126% (tab. 5).

Z kolei w strukturze importu rolno-spożywczego największe udziały (rzędu ok. 10%) miały: mięso i podroby jadalne, ryby i inne bezkręgowce wodne, owoce i orzechy jadalne oraz pozostałości i odpady przemysłu spożywczego. W latach 2004-2013 udział pierwszej pozycji uległ podwojeniu w strukturze zakupów (z 5% do 10%), a średni roczny wskaźnik realnej dynamiki przywozu wyniósł ok. 130%. Owoce i orzechy jadalne istotnie zmniejszyły swój udział – z blisko 13% do ok. 8%. Dla pozostałych grupy towarowych, tj. dla ryb i innych bezkręgowców wodnych, oraz dla pozostałości i odpadów przemysłu spożywczego zmiany udziałowe w strukturze importu były nieznaczne: średnia roczna wartość wskaźnika ich realnej dynamiki importu mieściła się granicach 105-113%. Wśród innych liczących się pozycji w strukturze zakupów (z udziałami na poziomie ok. 5-6%) znalazły się: tłuszcze i oleje pochodzenia roślinnego i zwierzęcego, kakao i przetwory oraz różne przetwory spożywcze. Pozycje te cechowały się na tle innych umiarkowanym (na poziomie ok. 10%) średnim rocznym realnym przyrostem wartości przywozu. Ponadto na uwagę zasługuje istotny wzrost udziału produktów mleczarskich (z 1,6% do 5,1%) oraz zwierząt żywych (z 1,5% do 4,3%) w zakupach zagranicznych w całym okresie badawczym [GUS 2014]. Dla tych pozycji wskaźnik realnej dynamiki importu wyniósł odpowiednio 125% oraz 128% (tab. 5).

W roku 2013 na liście najważniejszych pozycji wysłanych za granicę znalazły się następujące produkty: papierosy (o udziale blisko 15% całości wywozu), mięso i jadalne podroby z drobiu (ok. 12%), czekolada i pozostałe przetwory zawierające kakao (11%), mięso wieprzowe, świeże, schłodzone, mrożone (ok. 10%), pieczywo (ok. 8%), mięso wołowe świeże lub schłodzone (blisko 8%), sery i twarogi (ok. 7%), pozostałe przetwory spożywcze (koncentraty białkowe, syropy – ok. 7%), soki owocowe i warzywne (ok. 6%), ryby suszone, wędzone lub solone (ok. 6%) [Kalicki i in. 2014].

Z kolei w strukturze rzeczowej importu największy udział miała wieprzowina świeża, schłodzona lub mrożona (ok. 19%). Na kolejnych miejscach znalazły się:

Tabela 5. Średnia roczna realna dynamika eksportu i importu artykułów rolno-spożywczych według działów CN w latach 2004-2013 (rok poprzedni = 100; deflator – średnioroczna stopa inflacji)

Nr działu	Nazwa	Eksport	Import
01	Zwierzęta żywe	98,9	127,6
02	Mięso i podroby jadalne	117,1	126,9
03	Ryby i inne bezkręgowce wodne	115,9	112,9
04	Produkty mleczarskie, jaja ptasie; miód naturalny; jadalne prod. pochodzenia zwierz.	114,9	124,7
05	Produkty pochodzenia zwierzęcego, gdzie indziej niewymienione	105,4	102,3
06	Drzewa i inne rośliny; bulwy, korzenie; cięte kwiaty i ozdobne liście	105,8	107,2
07	Warzywa	106,2	112,6
08	Owoce i orzechy jadalne	107,6	105,1
09	Kawa, herbata i przyprawy	120,2	107,0
10	Zboża	125,5	108,6
11	Produkty przemysłu młynarskiego; słód, skrobia	110,2	105,7
12	Nasiona i owoce oleiste; ziarna, nas. i ow. różne; roślin. przem. lub leczn.; słoma i pasza	122,3	109,5
13	Szelak; gumy, żywice oraz inne soki i ekstrakty roślinne	107,6	106,0
14	Materiały roślinne do wyplatania; prod. pochodz. roślinn., gdzie indziej niewymienione	95,2	139,0
15	Tłuszcze i oleje pochodzenia zwierzęcego lub roślinn., gotowe tłuszcze jadalne, woski	134,9	109,6
16	Przetwory z mięsa, ryb lub skorupiaków, mięczaków i innych bezkręgowców wodnych	114,3	112,7
17	Cukry i wyroby cukiernicze	108,2	113,9
18	Kakao i przetwory	116,4	107,5
19	Przetwory ze zbóż, mąki, skrobi lub mлека; pieczywo cukiernicze	115,0	116,2
20	Przetwory z warzyw, owoców, orzechów lub innych części roślin	106,7	111,3
21	Różne przetwory spożywcze	113,8	107,3
22	Napoje bezalkoholowe, alkoholowe i ocet	116,7	112,5
23	Pozostałości i odpady przemysłu spożywczego; gotowa pasza dla zwierząt	117,2	108,3
24	Tytoń i przemysłowe namiastki tytoniu	131,1	119,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie [GUS 2014].

makuchy sojowe (ok. 12%), ryby świeże lub schłodzone (ok. 10%), filety rybne i pozostałe mięso rybne (blisko 7%), trzoda chlewna żywa (ok. 6%), czekolada i pozostałe przetwory zawierające kakao (ok. 6%), karma dla zwierząt (ok. 6%), pozostałe przetwory spożywcze (koncentraty białkowe, syropy) z udziałem ok. 5%, tytoń nieprzetworzony (5%), kawa (5%) [Kalicki i in. 2014].

Wśród dostaw do Niemiec – kluczowego odbiorcy krajowych produktów – największe przychody osiągnięto ze sprzedaży przetworzonych produktów roślinnych

i zwierzęcych, którymi w szczególności były: ryby wędzone, przetwory z owoców, wyroby cukiernicze, mięso czerwone i drobiowe i ich podroby, zboża i nasiona oleiste, mleko, śmietana i lody [Kalicki i in. 2014].

Innym ważnym odbiorcą polskich produktów w 2013 r. była Wielka Brytania, która zakupiła głównie wyroby cukiernicze, przetwory mięsne, mięso drobiowe oraz przetwory owocowe. Z kolei w strukturze zakupów Czech dominowały oleje i tłuszcze roślinne (w tym olej rzepakowy), wyroby cukiernicze, mięso czerwone, drób oraz sery i twarogi. Jeśli chodzi o Francję, to zakupiła m.in. tytoń i wyroby tytoniowe, ryby i skorupiaki, drób, mięso czerwone oraz słodycze. Holandia sprowadziła natomiast w największej ilości mięso czerwone, głównie wołowinę, przetwory owocowe, tytoń, mleko, lody i śmietanę [Kalicki i in. 2014].

Na uwagę zasługuje także intensyfikacja polskiego eksportu do Rosji. Sukcesywny wzrost wartości wywozu do tego kraju (np. o 19% w 2013 r.) poskutkowało uplasowaniem się go na trzecim miejscu wśród największych odbiorców polskich produktów rolno-spożywczych. W dostawach na rynek rosyjski znalazły się głównie świeże owoce, w tym jabłka, oraz mięso czerwone (wieprzowina), a także świeże warzywa i ich przetwory, sery i twarogi [Kalicki i in. 2014]. Jednocześnie odnotowano drastyczny spadek wartości sprzedaży wołowiny do Turcji – kluczowego jej odbiorcy, obok Holandii, Włoch i Niemiec. Zjawisko to jest spowodowane rosnącymi po 2011 r. stawkami celnymi na mięso [Kalicki i in. 2014].

W imporcie z Niemiec dominowały z kolei: mięso czerwone (zwłaszcza wieprzowina), wyroby cukiernicze, kawa, kakao, herbata, oleje roślinne, pasze i przetwory mleczne. Holandia była tradycyjnym dostawcą kwiatów, wieprzowiny, olejów roślinnych, kakao i kawy. Natomiast Hiszpania zaopatrywała polski rynek w cytrusy, świeże warzywa, mięso czerwone, przetwory owocowo-warzywne oraz wina. Swoją pozycję w dostawach na polski rynek wzmocniła Norwegia, której sprzedaż do Polski wzrosła w 2013 r. o 30%. Przedmiotem zakupów były tu świeże ryby (głównie łosoś) oraz ich przetwory. Szczególnie wysoki wzrost dostaw do kraju (o 75%) dotyczył w badanym czasie także USA. Było to związane ze skokowym zwiększeniem zakupów mięsa czerwonego i podrobów, przetworów z warzyw oraz wód i napojów bezalkoholowych [Kalicki i in. 2014]. Dania – kolejny partner handlowy Polski – dostarczyła przede wszystkim wieprzowinę i trzodę chlewną. Na następnym miejscu uplasowała się Argentyna, która zaopatruje nasz kraj w śrutę sojową – komponent paszowy, nasiona oleiste i tytoń. Z kolei Włosi skierowali na polski rynek owoce, wino oraz wyroby cukiernicze. Innymi liczącymi się dostawcami byli także Francuzi oraz Belgowie [Kalicki i in. 2014].

3. Globalne i regionalne uwarunkowania wymiany handlowej polskiego sektora rolno-spożywczego

Jak można sądzić, kluczowym czynnikiem przemian zachodzących w polskim sektorze rolno-spożywczym, w tym dotyczących wymiany handlowej, jest członkostwo w strukturach europejskich. Po wstąpieniu Polski do UE funkcjonowanie omawianego sektora zostało podporządkowane mechanizmom unijnej polityki rolnej, które na przestrzeni minionych lat były intensywnie przez stronę polską wykorzystywane. Do najistotniejszych z punktu widzenia rozwoju polskiego handlu zagranicznego można zaliczyć programy wspierające działania informacyjne i promocyjne, w tym w szczególności tzw. mechanizm dużej i małej promocji. Ten pierwszy funkcjonuje pod nazwą „Wsparcie działań promocyjnych i informacyjnych na rynkach wybranych produktów rolnych”. Został uruchomiony z dniem akcesji Polski do UE i jest adresowany do producentów, przetwórców i dystrybutorów za pośrednictwem organizacji branżowych i międzybranżowych. Podstawowymi celami realizowanych kampanii są m.in. oddziaływanie na wizerunek produktu, zdobycie przewagi nad konkurentami czy zachęcanie do zakupu określonych produktów. Nie mogą one jednak bezpośrednio wskazywać konkretnych marek produktów oraz firm, ale zwiększać przejrzystość oferty żywnościowej na rynku oraz rozwijać prawidłowe wzorce konsumpcyjne. Ponadto działania promocyjne i informacyjne współfinansowane z budżetu UE mogą być realizowane poprzez reklamę, promocję sprzedaży, promocję wystawienniczo-targową, marketing bezpośredni oraz public relations. Unia Europejska przewidziała możliwość skorzystania z powyższych działań zarówno na jej terenie, jak i na obszarze państw trzecich, co niewątpliwie dało szerokie możliwości rozwijania się polskiej branży rolno-spożywczej.

Co istotne, Komisja Europejska uściśliła dodatkowo listę państw i regionów, w których można przeprowadzać działania przy wsparciu finansowym Unii (przesuwając punkt ciężkości na rynki państw trzecich) oraz dokonała hierarchizacji pomocy, dając pierwszeństwo tym podmiotom, którzy odnoszą się do takich aspektów, jak jakość, wartość odżywcza i bezpieczeństwo żywnościowe [Tereszczuk 2010].

Skala wykorzystania tego mechanizmu wydaje się dość istotna. Działania promocyjno-informacyjne, które zostały najwcześniej, tj. w latach 2005-2008, zaakceptowane przez Komisję Europejską, dotyczyły 9 programów i były realizowane w dużej mierze na terenie kraju. Wyjątkiem były trzy kampanie przeprowadzane pod szyldami Stowarzyszenia Rzeźników Wędliniarzy oraz Unii Producentów i Pracodawców Przemysłu Mięsnego (w zakresie promocji mięsa wołowego i wieprzowego), a także Krajowej Unii Producentów Soków (promocja soku marchwiowego). Rynkami docelowymi dla tych organizacji były odpowiednio: Ukraina, Japonia i Chiny, USA i Korea Południowa oraz Rumunia i Bułgaria. Kolejne programy, realizowane po 2008 r., wychodziły coraz częściej poza rynek kraju lub były prowadzone tylko na rynkach państw trzecich. Dotychczas uruchomiono jeszcze 16 projektów, z czego 6 już zamknięto, a 10 jest w fazie realizacji. Przeznaczono na nie

blisko 35 mln euro [ARR 2015]. Wśród miejsc wytypowanych do przeprowadzanych kampanii znalazły się poza Polską: Ukraina, Rosja, Chiny, ZEA, Wietnam, USA i Korea Południowa [ARR 2015].

Realizacja powyższych programów odbywa się w większości przypadków przy zaangażowaniu środków pochodzących z Funduszy Promocji Produktów Rolno-Spożywczych, które na terenie UE istnieją już od wielu lat. W Polsce zostały powołane do życia dość późno, bo dopiero w 2009 r. (wyjątkiem jest Fundusz Promocji Mleczarstwa, ustanowiony już w 2001 r. na mocy Ustawy o regulacji rynku mleka i przetworów mlecznych [Ustawa z 6 września 2001 r.]). Ustawa o funduszach promocji produktów rolno-spożywczych [Ustawa z 22 maja 2009 r.] wyodrębniła 9 funduszy branżowych: Fundusz Promocji Mleka, Fundusz Promocji Mięsa Wieprzowego, Fundusz Promocji Mięsa Wołowego, Fundusz Promocji Mięsa Drobiowego, Fundusz Promocji Ryb, Fundusz Promocji Mięsa Końskiego, Fundusz Promocji Mięsa Owczego, Fundusz Promocji Ziarna Zbóż i Przetworów Zbożowych, Fundusz Promocji Owoców i Warzyw. Ich celem jest wspieranie sprzedaży produktów rolno-spożywczych oraz szerzenie informacji na temat ich walorów, w tym jakościowych, zarówno na rynku krajowym, jak i na rynkach zagranicznych.

Drugi unijny mechanizm wspierający promocję produktów rolnych, „Działania informacyjne i promocyjne” (tzw. mały mechanizm), jest realizowany w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) 2007-2013 i został uruchomiony w Polsce znacznie później w stosunku do poprzedniego, tj. w 2008 r. Odpowiedzialność za jego realizację ponoszą grupy producentów, które działają w oparciu o systemy jakości żywności w odniesieniu do określonych produktów lub sposobów produkcji.

Omawiany program mieści się w pierwszej osi tematycznej PROW pod nazwą „Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego” i służy nie tylko zwiększaniu popytu na produkty rolne i spożywcze objęte mechanizmami jakości żywności, ale również pogłębianiu wiedzy konsumentów o walorach tych produktów. Ponadto zachęca i wspiera grupy producentów do aktywnego uczestnictwa w systemach jakości żywności. Mechanizm ten ma w stosunku do wcześniej omawianego działania, tj. „Wsparcie działań promocyjnych i informacyjnych na rynkach wybranych produktów rolnych”, nieco węższe spektrum oddziaływania, ponieważ umożliwia wsparcie projektów realizowanych wyłącznie na terenie Wspólnoty. Beneficjenci tego programu mogą ubiegać się o refundację 70% kosztów kwalifikowanych, przy czym realizacja projektu nie może być finansowana z jakichkolwiek innych środków publicznych i podobnie jak w przypadku mechanizmu dużej promocji, nie może odnosić się do konkretnych marek handlowych. Działania z zakresu promocji i informacji powinny nawiązywać przede wszystkim do: specyficznych cech produktów, ich jakości, specyfiki metod produkcji oraz wysokich wymagań odnośnie do dobrostanu zwierząt i poszanowania środowiska naturalnego.

Systemy jakości żywności kwalifikujące się do wsparcia z budżetu Unii dzielą się na wspólnotowe i krajowe. W ramach systemów wspólnotowych wyodrębniono:

System Chronionych Nazw Pochodzenia (POD), System Chronionych Oznaczeń Geograficznych (PGI), System Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności (TSG) oraz System Rolnictwa Ekologicznego. Natomiast w ramach systemów krajowych funkcjonują: Integrowana Produkcja (IP), System „Jakość Tradycja” i System Jakości Wołowiny (QMP). Ponadto, obok istniejących trzech krajowych systemów jakości żywności, o wpisanie do treści PROW aplikują dwa kolejne: System Jakości Wieprzowiny (PQS) i System Gwarantowanej Jakości Żywności (QAFP). Ten ostatni system ma charakter multiproduktowy, tzn. jest stale rozbudowywany o normy jakościowe dla różnych grup produktów żywnościowych, w tym m.in. dla miodów, owoców i warzyw oraz ryb [Kieljan 2011].

Budżet Unii na realizację działań promocyjno-informacyjnych na lata 2007-2013 zamknął się w kwocie blisko 42 mln zł i według stanu na początek stycznia 2015 r. zawarto 32 umowy na kwotę blisko 18 mln zł, z czego ponad połowa została już rozdysponowana pomiędzy 9 beneficjentów [MRiRW 2015a]. Warto dodać, że nabór wniosków w sprawie pomocy finansowej uruchomiono dopiero pod koniec 2009 r., co może być powodem niepełnego wykorzystania pomocy unijnej. Zatwierdzone do realizacji projekty dotyczyły podmiotów produkujących m.in. sery, owoce, warzywa, zboża i miody pitne [MRiRW 2012].

Jak się wydaje, w ostatnich latach szczególnie ważne stały się również działania ukierunkowane na budowanie przez UE przewagi konkurencyjnej na zglobalizowanym rynku w oparciu o realizację polityki jakości i wyróżniania produktów żywnościowych. Wynika to w dużej mierze z postępującej liberalizacji światowego handlu i rosnącej konkurencji, której towarzyszy nasilenie zjawiska anonimowej produkcji żywności, realizowanej często dla utrudnienia identyfikacji miejsca pochodzenia towarów o wątpliwej jakości, wytwarzanych i sprzedawanych znacznie taniej. Budowaniu tego typu przewag służy program zamieszczony w pierwszej osi tematycznej PROW pod nazwą „Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności”. Podmioty chcące produkować i znakować swoje produkty według unijnych kryteriów mogą liczyć na wsparcie w zakresie pokrycia kosztów związanych z uzyskaniem i utrzymaniem przyznanego certyfikatu. Uczestnictwo polskich producentów we wspólnotowych systemach jakości żywności jest widoczne, a liczba przyznawanych certyfikatów z logo POD, PGI i TSG systematycznie rośnie. Wydano je dotychczas dla 37 produktów, a ostatnia rejestracja dotyczyła cebularza lubelskiego [MRiRW 2015a]. Ponadto zwiększa się zainteresowanie produkcją w ramach systemu rolnictwa ekologicznego. W latach 2004-2012 liczba producentów ekologicznych wzrosła z 3760 do 26 376, z czego ok. 98% to ekologiczni producenci rolni. Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych zwiększyła się z blisko 84 tys. ha w 2004 r. do blisko 662 tys. ha w roku 2012. W tym samym czasie odnotowano również istotny przyrost liczby przetwórci ekologicznych: z 55 do 312. Najwięcej podmiotów (z łącznym ponad 50-procentowym udziałem w ogólnej ich liczbie) pochodziło z branży owocowo-warzywnej oraz zajmującej się przetwórstwem produktów przemiału zbóż [Zdrojewska (red.) 2013]. W przypadku systemów jakości ustalonych na

szczeblu krajowym warto zwrócić uwagę na system IP, w ramach którego w okresie 2004-2011 podjęło działalność 10736 podmiotów [Niewęglowska 2015]. Z kolei w systemie Jakości Wołowiny działa ok. 30 rolników i kilka przetwórci. Szacuje się, że w najbliższych latach liczba hodowców w tym systemie może się zwiększyć do nawet 200. Ma temu służyć m.in. rozpoczęta pod koniec 2012 r. trzyletnia kampania promująca wołowinę z oznaczeniem QMP, na której dofinansowanie zgodziła się Unia Europejska [Drewnowska 2015]. Także w systemie QAFP, który z definicji ma charakter multiproduktowy, można dostrzec postępujące zaangażowanie się krajowych podmiotów. Tutaj najliczniejszą grupę stanowią hodowcy drobiu – jest ich 530 wobec jedynie trzech zajmujących się trzodą chlewną. Dotychczas system QAFP znalazł zastosowanie przy produkcji kulinarnego mięsa drobiowego i wieprzowego oraz wędlin. Poza tym planuje się umieszczać jego oznaczenia także na wybranych produktach branży piekarniczej. Podjęto również prace nad opracowaniem wytycznych dla konserw i produktów garmażeryjnych [Wywiad... 2015]. Z kolei w systemie PQS do września 2013 r. działało 16 mięsnych zakładów przetwórczych oraz 136 gospodarstw prowadzących hodowlę trzody chlewnej [Dyba 2015]. Natomiast w ramach systemu Jakość Tradycja, według danych Polskiej Izby Produktu Regionalnego i Lokalnego, działa blisko 80 podmiotów posługujących się certyfikatem zgodności dla ponad 100 produktów, w tym m.in. dla sera pleśniowego lazur błękitny czy dla majonezu kieleckiego [Produkty... 2015].

Innym programem wspierającym rozwój sektora i jego sprzedaż zagraniczną jest działanie zawarte w PROW, wspomagające tworzenie i funkcjonowanie grup producenckich. Jak już wspomniano, utworzenie tego typu formacji jest warunkiem otrzymania wsparcia unijnego dla działań promocyjnych i informacyjnych dotyczących produktów wytwarzanych w ramach systemów jakości żywności. Ponadto obecność i upowszechnianie się tego typu zrzeszeń jest pożądana z wielu ekonomicznych powodów, którymi są w szczególności: możliwość realizacji dużych i ciągłych dostaw, większa siła przetargowa w negocjacjach handlowych czy np. większa wiarygodność dla banków udzielających kredytów na cele inwestycyjne. Co roku grup producentów rolnych przybywa; w latach 2010-2013 liczba zarejestrowanych grup wyniosła odpowiednio 157, 227, 239 oraz 486. W sumie na koniec kwietnia 2014 r. w rejestrach urzędów marszałkowskich zostało zewidencjonowanych 1379 grup producentów rolnych [Warto... 2015]. Z kolei rejestr wstępnie uznanych grup producentów owoców i warzyw na koniec września 2014 r. wykazał 170 podmiotów [Bartczak 2015].

Obok przytoczonych mechanizmów unijnych wspierających produkcję i wywóz polskich produktów żywnościowych warto jeszcze zwrócić uwagę na funkcjonujące dopłaty do eksportu, których kwoty wypłacane w ostatnich latach stały się zdecydowanie niższe (zgodnie z wytycznymi Światowej Organizacji Handlu) od uzyskiwanych w pierwszych latach członkostwa. Co istotne, redukcja subsydiów nie wpłynęła na zahamowanie wywozu żywności, można zatem je uznać za

drugorzędny czynnik oddziałujący na obroty handlowe Polski [Hajdukiewicz 2013, ARR 2013].

Warto dodać, że rozwiązania zaplanowane w polityce rolnej UE na lata 2014-2020 przewidują kontynuację działań mających na celu poprawę konkurencyjności producentów rolnych, m.in. poprzez wsparcie finansowe dla rolników działających w systemach jakości, dla nowo tworzonych grup producentów oraz dla działań zakresu promocji produktów wysokojakościowych [MRiRW 2015b].

Obok czynników wynikających z członkostwa w strukturach europejskich na uwagę zasługują również uwarunkowania, które obejmują rynek światowy i mają tym samym wpływ na trendy w polskim handlu zagranicznym badanego sektora. Wśród nich warto wymienić dodatni przyrost ludności na świecie, który wpływa na wzrost potrzeb konsumpcyjnych oraz oddziałuje na kierunki i wielkość eksportu krajowych producentów żywności. Szybki wzrost gospodarczy i poprawa standardu życia w wielu krajach rozwijających się stały się czynnikami nie tylko zmian ilościowych w konsumowanej żywności, ale również zmian w jej strukturze. Przejawia się to m.in. wzrostem spożycia żywności pochodzenia zwierzęcego oraz coraz bardziej przetworzonej, będącej znakiem dzisiejszych czasów w związku z postępującą urbanizacją i przyjmowaniem miejskiego stylu życia. Jednocześnie świadomość postępującej degradacji środowiska (spowodowanej wieloma czynnikami, w tym również niewłaściwymi metodami produkcji rolnej) i skutków „niezdrowego odżywiania” (poprzez nabywanie produktów wątpliwej jakości i nisko odżywczych) oraz potrzeba oparcia się postępującej „homogenizacji” stylu życia i konsumpcji sprawiły, że na znaczeniu zyskują produkty wytwarzane metodami naturalnymi przyjaznymi środowisku, według tradycyjnych receptur, które stanowią element rozpoznawalności danego kraju czy regionu na arenie międzynarodowej. Także produkcja żywności według krajowych i wspólnotowych systemów jakości, w kontekście zmniejszania się różnic cenowych między polskimi i unijnymi producentami oraz postępującego otwierania się na inne, bardziej konkurencyjne cenowo kraje staje się istotnym warunkiem konkurowania na zglobalizowanym rynku.

Innym czynnikiem oddziałującym na produkcję i handel żywnością w ostatnich latach stał się wieloletni rosnący trend cen żywności na przełomie XX i XXI wieku. Zaobserwowany w latach 2006-2011 nasilony wzrost cen produktów rolno-spożywczych na świecie jest wynikiem wielu zjawisk o różnej sile oddziaływania. Są nimi w szczególności: wspomniany wzrost populacji na świecie oraz konsumpcji mięsa, zwłaszcza w Chinach i Indiach, wzrost cen ropy naftowej, produkcja biopaliw, rosnące koszty produkcji rolnej, zmienne warunki pogodowe skutkujące słabymi plonami (których występowanie w krajach eksportujących żywność istotnie wpływa na ograniczenie jej podaży i wzrost jej cen na świecie), regulacje eksportowe i importowe państw, wywołane m.in. suszami, powodzią czy obawami o bezpieczeństwo żywności, okresowe niedobory zapasów żywności i pasz oraz zaangażowanie kapitału spekulacyjnego w transakcje na światowych rynkach rolnych [Malchar-Mi-

chalska 2011]. Co istotne, przytoczone czynniki, jak również inne oddziałujące na ceny żywności przyczyniły się do pogorszenia warunków wymiany w skali ogólnoswiatowej. Światowy kryzys rozpoczęty w drugiej połowie pierwszej dekady XXI wieku zahamował na kolejne lata znoszenie protekcjonizmu w wymianie międzynarodowej. Podtrzymano refundacje eksportowe (m.in. dla Polski) i zaostrzono rygory fitosanitarne [Hajdukiewicz 2013], które częściowo ograniczyły wymianę zagraniczną (np. Polski z Rosją).

Kontrowersyjnym zagadnieniem w produkcji i międzynarodowym handlu rolno-spożywczym pozostają nadal uprawy genetycznie modyfikowane. Dotyczą one w największym stopniu soi, kukurydzy, bawełny i rzepaku. Jak dotąd uprawy tego typu nie miały większego znaczenia w krajowej produkcji z uwagi na brak przyzwolenia ze strony rządu, natomiast dużo większe jest ich znaczenie w polskim imporcie. Tyczy się to w szczególności śruty sojowej wykorzystywanej do sporządzania pasz. Warto dodać, że gdyby wprowadzono zakaz stosowania komponentów genetycznie modyfikowanych przy produkcji pasz, ich ceny w kraju mogłyby wzrosnąć nawet do 50%. W konsekwencji uruchomiłoby to kolejny wzrost cen żywności i w efekcie nastąpiłoby pogorszenie konkurencyjności polskich eksporterów na arenie międzynarodowej [Hajdukiewicz 2013].

4. Zakończenie

Polski sektor rolno-spożywczy jest jednym z dynamicznie rozwijających się działów polskiej gospodarki. Jego transformacja i modernizacja w minionych latach przy dużym zaangażowaniu kapitału, w tym zagranicznego, sprawiła, że dzięki zachowanym przewagom cenowo-kosztowym i coraz lepszej jakości produktów oparł się konkurencji ze strony państw Wspólnoty po akcesji do struktur europejskich oraz ogólnoswiatowemu spowolnieniu gospodarczemu wynikającemu z globalnego kryzysu. Równoległe postępująca liberalizacja światowego handlu oraz zmniejszanie się różnic cenowo-kosztowych w kraju i państwach członkowskich wymusiły na polskich producentach żywności poszukiwanie alternatywnych rozwiązań dla zachowania konkurencyjności. Mając na uwadze rosnące zaangażowanie władz unijnych i krajowych w tworzenie zachęt do produkcji i promocji żywności wysokiej jakości lub odznaczającej się niepowtarzalnymi walorami, strategia utrzymania konkurencyjności polskiego sektora rolno-spożywczego na dalsze lata wydaje się zmierzzać ku budowaniu wizerunku w oparciu o atrybuty jakościowe, przyjazne środowisku naturalnemu i unikatowe. Wydają się one solidną podstawą do dalszego zwiększania produkcji i jej zbytu, także poza rynek Unii, który dotychczas jest jeszcze w bardzo niewielkim stopniu opanowany przez rodzimych producentów, a który zaczyna odgrywać coraz większą rolę w przyszłych kierunkach dostaw zagranicznych.

Literatura

- ARR, 2013, *Sprawozdanie z działalności ARR w 2012 roku*, http://www.arr.gov.pl/data/00167/sprawozdanie_2012.pdf (15.01.2015).
- ARR, 2015, <http://www.arr.gov.pl> (15.01.2015).
- Bartczak M., 2015, *Stan organizacji rynku warzyw i owoców*, <http://www.ogrodinfo.pl/rynki-i-prawo/stan-organizacji-rynku-warzyw-i-owocow> (15.01.2015).
- Drewnowska B., 2015, *Certyfikat na ratunek wołowinie*, <http://www.ekonomia.rp.pl/arttykul/941077.html> (15.01.2015).
- Dyba I., 2015, *Jesteśmy na początku budowania jakości wieprzowiny*, <http://www.farmer.pl/produkcja-zwierze/trzoda-chlewna/jestesmy-na-poczatku-budowania-jakosci-wieprzowiny,46073.html> (15.01.2015).
- GUS, 2014, *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2013*, GUS, Warszawa.
- Hajdukiewicz A., 2013, *Uwarunkowania i czynniki rozwoju polskiego eksportu produktów rolno-spożywczych*, *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, nr 57, s. 217-233.
- Kalicki A., Długokęcka D., Kosewska M., Siemieńska E., Bugała A., Chmielewski Ł., Kostrzyński P., Rodkiewicz W., 2014, *Analiza wybranych zagadnień i tendencji w polskiej produkcji i handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi w 2013 roku*, FAPA, Warszawa.
- Kieljan K., 2011, *O systemach jakości żywności. Vademecum funkcjonowania produktów regionalnych i tradycyjnych*, Centrum Doradztwa Rolniczego, Kraków.
- Malchar-Michalska D., 2011, *Światowy kryzys żywnościowy 2007-2008. Przyczynek do rozważań nad współczesnymi uwarunkowaniami funkcjonowania międzynarodowych rynków rolnych*, [w:] Rymarczyk J., Domiter M., Michalczyk W. (red.), *Problemy regionalizmu i globalizacji*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 221, s. 342-350.
- MRiRW, 2012, *Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*, Warszawa.
- MRiRW, 2015a, <http://www.minrol.gov.pl> (15.01.2015).
- MRiRW, 2015b, *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020* (2015), <http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2014-2020> (15.01.2015).
- Niewęgłowska G., 2015, *Alternatywne formy gospodarowania w rolnictwie wspierane w ramach WPR 2014-2020*, <http://ierigz.waw.pl/download/10249-Niewegłowska1.pdf> (15.01.2015).
- Produkty posiadające znak*, 2015, <http://www.produktyregionalne.pl/jakosc.php?body=article&name=produkty-posiadajace-znak&lang=pl> (15.01.2015).
- Tereszczuk M., 2010, *Wsparcie programów promocji produktów rolno-spożywczych*, *Przemysł Spożywczy*, nr 6, s. 8-13.
- Ustawa z 22 maja 2009 r. o funduszach promocji produktów rolno-spożywczych, *Dz.U.*, nr 97, poz. 799, z późn. zm.
- Ustawa z 6 września 2001 r. o regulacji rynku mleka i przetworów mlecznych, *Dz.U.*, nr 129, poz. 1446.
- Warto wiedzieć*, 2015, <http://ksow.pl/grupy-producentow-rolnych/warto-wiedziec.html> (15.01.2015).
- Wywiad ze specjalistą ds. systemu jakości*, 2015, <http://www.sposobna.sprawdzonydrob.pl/component/k2/item/38-wywiad-ze-specjalista-ds-systemu-jakosci.html> (15.01.2015).
- Zdrojewska I. (red.), 2013, *Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2011-2012*, IJHARS, Warszawa.